

باتئاتر عروسکی باحرمت تر باید برخورد کرد

زهرا صبری، کارگردان تئاتر عروسکی

پایه علمی و تحقیقات فرهنگی
موسسه تخصصی تئاتر

در مورد سابقهٔ تئاتر عروسکی صحبت کنید. این یک سؤال خیلی کلی است و من ترجیح می‌دهم از کسانی که در این راستا تحقیقات جامع داشته‌اند، پرسیده شود تا خوانندگان بیشتر استفاده کنند.

به نظر شما بزرگ‌ترین حرفی که تئاتر عروسکی دارد، چیست؟

قطعاً همان حرفی که تئاتر صحنه‌ای دارد، تئاتر عروسکی هم دارد؛ همان طور که من برای زن و مرد تفاوتی قائل نیستم. در مورد شاخه‌های گوناگون تئاتر نیز تفاوتی قائل نمی‌شوم و آن‌ها را از یکدیگر که بدنهٔ کلی تئاتر کشور را می‌سازند، جدا نمی‌کنم. به نظر من اصولاً تئاتر پیام دارد و اینکه چه پیامی این یک سؤال کلی است که نمی‌توان به آن یک جواب خطی داد و البته باید دید کدام تئاتر در کجا و چه زمانی اجرا می‌شود تا در مورد پیام آن صحبت کنیم. در مورد تئاتر عروسکی هم بستگی دارد که ما در مورد کدام نوع تئاتر عروسکی صحبت کنیم، ولی من در مورد کارهای خودم باید بگویم ممکن است یک کار من فقط یک خط یا یک جمله پیام داشته باشد و امکان هم دارد که لحظه به لحظه آن دارای پیام باشند.

به نظر شما سرمانایی و راز زیبایی این گونه آثار چیست؟

در رابطه با تئاتر عروسکی باید بگویم دنیای فانتزی و جادویی که وجود دارد، برای من مثل یک سرزمین عجایب می‌ماند که به نظر من شاید اگر کارگردان‌های صحنه‌های ما به جادو لذت آن پی می‌بردند، کمتر به سراغ کار صحنه‌ای رو می‌آوردند و این به خاطر تأثیرگذاری تئاتر عروسکی است که بر افکار و دل‌ها دارد.

شخصیت‌پردازی در تئاتر عروسکی چگونه باید صورت گیرد؟

من در کارهایی که تاکنون انجام دادم، هیچ‌گاه به این فکر نکردم که این را برای صحنه آماده می‌کنم یا قرار است به شیوهٔ عروسکی اجرا شود، بلکه به این توجه می‌کنم که از چه منظر و نگاهی به یک کار عروسکی فرهیخته خواهم رسید و این جواب را داشته باشم که چرا نمی‌شود صحنه‌ای آن را اجرا کرد البته برای

من فرقی نمی‌کند صحنه‌ای کنم یا عروسکی؛ بلکه معتقدم شخصیت‌پردازی باید صحیح باشد و این برمی‌گردد به تحلیل من از آن نمایشنامه که باید از ابتدا همه چیز جدی، صحیح و برنامه‌ریزی شده انجام گیرد. به لحاظ تحلیل نمایش، طراحی و ساخت عروسک، طراحی نور و تمام عواملی که در اجرا تأثیر دارد و بعد انتقال روحی که به عروسک داده می‌شود. بیشترین مخاطب این‌گونه آثار چه کسانی هستند؟

باید دید چه نوع تئاتر عروسکی، ممکن است تولید یک کار عروسکی مختص کودکان باشد که آن زمان بیشترین مخاطبان کودکان خواهند بود و زمانی هم ممکن است تئاتر عروسکی ویژهٔ بزرگسالان ساخته شود که آنگاه مخاطبان بزرگسال می‌باشند؛ که البته درصد خیلی زیادی حتی برخی هنرمندان هم فکر می‌کنند که تئاتر عروسکی فقط کار کودک است که این اشتباه است. کار عروسکی فقط کار کودک نیست و همهٔ اقشار جامعه را از هر سنی می‌تواند در بر بگیرد. به عنوان مثال در ایران اگر بخواهیم به لحاظ مذهبی نگاه کنیم، عاشورا بزرگ‌ترین روزی است که می‌توان به آن پرداخت؛ که در حال حاضر بهروز غریب‌پور در حال تمرین روز عاشورا به شیوهٔ عروسکی است که مخاطب آن همهٔ گروه‌های سنی می‌توانند باشند.

وضعیت منابع در این حوزه چگونه است؟ آیا دسترسی به آن‌ها آسان است؟

تلاش‌هایی شده که هنوز هم ادامه دارد و من فکر می‌کنم کسانی که جوینده هستند، بدون منبع نمی‌مانند چه به لحاظ کتاب، چه به لحاظ ارتباطات اینترنتی؛ ولی منکر این نمی‌شوم که باید چاپ و نشر در این زمینه بیشتر شود.

کمی هم در مورد پژوهش در این حوزه صحبت می‌کنید؟

از آنجا که خودم شخصاً پژوهشی در این حوزه ندارم قاطعانه در این خصوص صحبت نمی‌کنم و فقط می‌گویم اگر بخشی از دغدغهٔ تئاتر ما تئاتر عروسکی باشد و هنرمندان فقط به فکر این نباشند که کار را برای اجرا آماده کنند، توانایی این را داریم که در سطح بین‌المللی حرفی برای گفتن داشته باشیم. من خودم شخصاً طراحی

صحنه خواندم و پایان‌نامهٔ من در خصوص تئاتر عروسکی بود و عمدهٔ فعالیت‌های من در این زمینه ولی به لحاظ پژوهشی فکر می‌کنم در تئاتر عروسکی جای پژوهش‌های خوب خالی است. اگر همه به این مسئله فکر کنند که برای اینکه یک کار خوب به اجرا برسد چه چیزهایی لازم است، به این نتیجه خواهند رسید که هر کس می‌تواند پله‌ای باشد برای رسیدن به آن اجرای خوب. قطعاً همه نمی‌توانند کارگردان یا بازیگر باشند. ما به پژوهش‌گر طراح عروسک، سازنده عروسک و مترجم نیاز داریم تا سطح تئاتر عروسکی ارتقاء پیدا کند.

به نظر شما حمایت مسئولین در تئاتر عروسکی چگونه است؟

مساوی با هیچی نیست؛ قدم‌هایی در این راه برداشته‌اند، ولی کافی نیست؛ و زمانی می‌توان گفت کافی است که دردهای جامعهٔ عروسکی مساوی با دردهای کارهای صحنه‌ای باشد البته بخش صحنه‌ای هم مشکلات خاص خود را دارند ولی مشکلات تئاتر عروسکی حادتر است. مثلاً ما جایی برای نگهداری عروسک و کارگاه ساخت عروسک نداریم. مثلاً بسیاری از عروسک‌ها کارهای خود من در حال خراب شدن و از بین رفتن هستند. کارهای عروسکی امکاناتی را می‌خواهند که بخش صحنه‌ای نمی‌خواهد. مثلاً سالن مناسب جهت اجرای کارهای عروسکی از مشکلات همیشگی هنرمند از عروسکی است و به نظر ما باید با حرمت‌تر با تئاتر عروسکی برخورد کنیم. تئاتر عروسکی شاخه‌ای از تئاتر کشور است و نیازمند حمایت بیشتر مسئولان.

علت کم‌مهری مسئولان را در چه می‌دانید؟ من نامش را کم‌مهری نمی‌گذارم؛ بلکه از آن به عنوان عدم شناخت صحیح یاد می‌کنم. مثلاً اگر در بخشی کودک بدانند چه تأثیر عمیق در آن‌ها دارد یا بدانند در بزرگسالان چقدر زیبا، بجا و ماندگار است با کودک درون صحبت کردن آن وقت شاید برایشان دغدغه‌ای شود تا بهتر آن را بشناسند تا بتوانند در جهت ارتقاء آن گام بردارند.

شما چه پیشنهاداتی جهت تقویت فعالیت تئاتر عروسکی کشور دارید؟

این سؤال برمی گردد به جواب من در سؤال بالا که گفتم شناخت برای انجام ساده ترین کارها نیز نیاز به مقدماتی داریم. تئاتر عروسکی در جامعه ما مثل کودکی است که در خانواده های قرار است که به ثمر برسد و پا به عرصه بگذارد ما هستیم و نیاز به حمایت و فراهم شدن نیازهایمان داریم.

آیا شما پیشرفتی در جریان تئاتر عروسکی در سال های اخیر نسبت به سال های پیش احساس می کنید؟

بله، من پیشرفت می بینم و شاهد حضور گروه های خوب و کارهای خوب هستیم و این را می دانم هر چند که حرکت و پیشرفت ما لاک پشتی صورت می گیرد ولی توانمندیم و هنوز جا داریم برای رسیدن به کارها و شرایط بهتر.

کمی در مورد تأثیر روان شناسی در خلق این گونه آثار و ارتباط آن با مخاطب صحبت کنید؟

اساساً تئاتر خیلی تأثیرگذار است و منهای روان شناسی نیست و تئاتر عروسکی هم از این تأثیر مستثنی نیست. ولی باید این تأثیرگذاری را شناخت و آگاهانه عمل کرد به خصوص اگر بخواهیم برای کودکان کار کنیم، به شناخت کامل ترین نیاز داریم. در این زمینه عدم شناخت ضربه های جبران ناپذیری بر کودکان ما خواهد داشت؛ مثلاً با یک نگاه اجمالی به کشورهای پیشرفته تر می بینیم که خیره ترین و باسوادترین افراد، معلمان کلاس اول هستند؛ زیرا کلاس اول پایه کار است و برای انجام دادن تئاتر عروسکی هم باید سواد لازم را داشته باشیم و به شناخت از مخاطبان برسیم تا بتوانیم کار با کیفیت و تأثیرگذار ارائه دهیم.

آیا نسل های جدید را در تعامل با نسل گذشته و با تجربه تئاتر می بینید؟

ترجیح می دهم به این سؤال جواب ندهم. مگر نه اینکه باید پیش کسوتان عرصه هنر باید در کنار نسل جوان به فعالیت مشغول باشند تا تجربیات خود را به آن ها منتقل کنند. به نظر شما در عمل این گونه نیست؟ و یا کمتر اتفاق می افتد؟ شما دلیل گسست بین دو نسل را در چه می دانید؟

شما فکر می کنید کمتر اتفاق می افتد؟

بله، نسل جوان کم تجربه هستند. نسل های با تجربه ما هم کمتر در کنار آن ها قرار می گیرند تا تجربیات خود را به آن ها منتقل کنند. گاهی هم نسل جوان کمتر از تجربیات و نظرات آن ها استفاده می کنند.

شما خودتان جواب سؤال قبل را هم پاسخ دادید من در مورد خودم می گویم که همیشه سعی می کنم چه از بزرگ ترها چه از کوچک ترها یاد بگیرم و همیشه در حال مشورت با دیگران هستم و اینکه چرا نسل جوان کمتر از تجربیات و نظرات با تجربه ها استفاده می کنند را نمی دانم وی فکر می کنم هر کسی که در پی یاد گرفتن از دیگران نباشد، خیلی دیرتر به هدف می رسند. من معتقدم هر کسی که چیزی را نمی داند باید با شجاعت بگوید و در پی یاد گرفتن آن باشد ولی متأسفانه گاهی ما شاهد هستیم که برخی افراد آنچه را که نمی دانند دانسته تلقی می کنند و در همان راستا گام برمی دارند که نتیجه کار هم چندان به دل مخاطبان و حتی خودشان نمی نشیند.

استقبال هنرمندان در شهرستان ها از اجرای تئاتر عروسکی چگونه است؟

فکر می کنم خیلی خوب است.

به نظر شما تفاوت اجراهای شهرستان با تهران در چیست؟

من پارسال داور جشنواره رضوی بندرعباس بودم و در آنجا کار ابراهیم پشتگوپی را دیدم که به نظرم خیلی عالی بود و بچه ها در تهران اگر بخواهند کار کنند خیلی باید تلاش کنند تا به آن کار برسند، خود من وقتی به تهران فکر می کنم که چه امکاناتی در اختیار هنرمندان می گذارد فکر می کنم خلاقیت، نوآوری و مطالعه در یک کار عروسکی ربطی به شهرستانی بودن یا تهران بودن آن کار یا کارگردان ندارد و به تجربه و خود کارگردان ها مربوط می شود.

سطحی کیفی و کمی آثاری که در حال حاضر به شیوه عروسکی اجرا می شوند، را چطور ارزیابی می کنید؟

متأسفانه من کار عروسکی بد هم دیدم و یک بار به یکی از دوستانم گفتم که کار عروسکی ضعیف صدمه می زند بر پیکره تئاتر عروسکی و پاسخ شنیدم که مگر کار صحنه ای بد نداریم دیدم چرا در بهترین سالن های تئاتر ما خیلی کارهای بد و ضعیف هم شاهد هستیم و تصمیم گرفتم با فراغبال به کارها نگاه کنم و به خودم می گویم هر چند حساسیت روی تئاتر عروسکی که جامعه تئاتری به آن مثل فرزندخوانده نگاه

می کنند بیشتر است، ما نباید اجازه بدهیم کارهای ضعیف به صحنه برسد و باید سعی کنیم سطح کیفی کارها را بالاتر ببریم، من فکر می کنم بچه های عروسکی باید راضی شوند تا هوشیارتر و آگاهانه تر کارهای آن ها به روی صحنه برود. من برای خودم یک شعار دارم یا کار نکن یا کاری انجام بده تا آن کار آن قدر برایت اعتبار بیاورد که همیشه سرت را بالا بگیری.

به نظر شما برگزاری جشنواره های عروسکی چه تأثیری در سطح ارتقاء کمی و کیفی تئاتر عروسکی کشور دارد؟

بی تأثیر نیست و تأثیر خوبی دارد.

به نظر شما رکن اصلی تئاتر عروسکی چیست؟

یک چیز نباید باشد و آن جشنواره است. به نظر من رکن اصلی تئاتر عروسکی، تولید است. مثلاً دفتر تولیدات مرکز هنرهای نمایشی باعث شده من به تحلیل خانه برنارد آلبا بیردازم تا آن را برای اجرا به شیوه عروسکی آماده کنم و این امیدواری را این دفتر به من داده البته ممکن هم هست این کار در بازبینی رد شود، ولی مهم این است که من کار خودم را شروع کردم. تا وقتی که ما تولید نداشته باشیم، دغدغه کار نخواهیم داشت و اجراها دو سال یک بار یا سه سال یک بار می شود. من معتقد هستم که تولید سالانه ما را هدفمند می کند ما نباید فقط به جشنواره ها فکر کنیم.

از پیشگامان تئاتر عروسکی در ایران چه کسانی را به یاد دارید؟ از فعالان در زمان حاضر چه کسانی؟

تمام کسانی که در دنیای عروسکی گام برداشته اند، برای من قابل احترام هستند؛ حتی کسانی که تازه پا به این دنیا گذاشته اند؛ ولی همیشه بعضی افراد به یادماندنی تر هستند و من همیشه برای نصرت کریمی، ایرج طهماسب، بهروز غریب پور، فاطمه معتمدآریا و مرضیه برومند که امیدوارم به صحنه تئاتر هم سری بزنند و فقط در سینما و تلویزیون نباشند، احترام قائل هستم.

یک برشی از دانسته های ما را که هنرمندان جوان تئاتر عروسکی باید بدانند، یادآوری کنید.

فکر می کنم تمام آنچه را که مهم است را در

سؤال‌های قبل یادآوری کردم. مثلاً شناخت، آگاهی و مطالعه.

وضعیت آموزشی در این زمینه را چطور می‌بینید؟

امیدوارم روزی برسد که ما به اندازه دانشمان مسئولیت قبول کنیم؛ زیرا در برابر دانشجویان که آینده تئاتر را در اختیار دارند مسئول هستیم؛ البته دانشجویان هم بی‌تقصیر نیستند. به این لحاظ که وقتی من به عنوان یک دانشجو، پیشرفتی در کار و آموزش خودم شاهد نیستم باید اعتراض کنم و باید خواهان تعویض استاد باشم و تا زمانی که رودربایستی داشته باشیم حاصل تلاشمان به سطح کیفی که باید برسد، نخواهد رسید.

با توجه به وضعیتی که برای تئاتر عروسکی برشمردید چه آینده‌ای را برای آن متصور هستید؟

خیلی روشن.

نقش بانوان را در به عرصه رسیدن تئاتر در کشور می‌دانید؟

در سؤال‌های قبل هم گفتم من فرقی بین زن و مرد نمی‌بینم و به نظر من مساوی با هم هستند.

اگر یک کاری را یک خانم کارگردانی کردند، باشد و یک کار را یک آقا، شما ترجیح می‌دهید اول کدام را ببینید؟

پشت این سؤال خیلی شیطنت نهفته است؛ ولی باید بگویم اول کار آن خانم را، زیرا می‌دانم با چه مشکلاتی مواجه بوده آن هم تئاتر عروسکی تا توانسته آن کار را به اجرا برساند و بعد کار آن آقا را خواهم دید چون این را هم می‌دانم که یک خانم پشتیبان او بوده است. نمایش زمین و چرخ، آخرین کاری بود که شما انجام دادید، کمی در مورد آن صحبت کنید.

استقبال چطور بود؟

استقبال خیلی خوب بود.

فکر می‌کردید با این استقبال مواجه شوید؟

بله، زمین و چرخ خیلی خوب چرخید و خیلی خوب به دل‌ها نشست و یکی از درخشان‌ترین کارهای من در رزومه کاری‌ام بوده و هنوز هم کسانی که کار را دیدند از آن خوب یاد می‌کنند. البته اگر هر کارگردانی بگوید کار من بی‌ایراد است. به نظر من اولین ایراد کار همین جمله است ولی من در زمین و چرخ تمام تلاشم را کردم که کمتر ایراد داشته باشد و بازتابش را هم داشت و مخاطبان را راضی کرد.

نقدهایی را که نوشته شده بود، چطور بود؟

نقدها خوب بود.

در حال حاضر مشغول انجام چه کاری هستید؟

در حال حاضر مشغول تحلیل نمایش خانه برنارد آلیا نوشته لور کار هستم که برای اجرا در سال ۸۸ یا ۸۹ آماده خواهد شد.

سخن آخر

زمانی تئاتر عروسکی موفق خواهد بود که دغدغه هنرمندان و مسئولان باشد، ما چه خواهیم چه نخواهیم تئاتر عروسکی جزئی از کل تئاتر کشور است و باید این را قبول کنیم و برای آن برنامه‌ریزی همان طور که اشاره کردم تولید حرف اول را می‌زند و وقتی تولید هست سالن نیاز است و برنامه‌ریزی و در آخر باید بگویم بچه‌های تئاتر عروسکی هستند و همیشه در عرصه فعالیت حضور دارند و این تنها یک شعار نیست.

